

Incipit libellus

de modo legēdi abbreviaturas in
vtrōq; iure.

Via pre

posterior ē ordo pri
uiana petere subsi
dia vt illis deficiēti
bus diuini fauoris

grā postuletur. vt de con. di. i. ca. ois
ppian. in fi. et in pn. apparat. Jo. an.
li. vi. mo vix bono peraguntur exitu q̄
malo sunt ichoata pncipio. vt. lxi. di.
c. miramur. i. q. i. pncipat. et c. cū pau
lus. Ideo diuino p̄m̄it. iplozaro p̄si
dio. cū iuris vtriusq; sc̄ia. tā leguz q̄
canonū p̄ciosissima. non amuniculari
ua. s̄ pncipalis et sacratissima. imo di
uinitus inspirata. sit maxie cōpetens
pncipibus. comitib. barombus. mili
ribus. cetensq; nobilib. clericis atq;
generosis personis iurisdictionū et iu
rium ipsoz manutionem habenti
bus. statui. vt hui. vtriusq; iuris. sc̄z
canonica et civilis noncā aggredi vo
lētibus tā in legēdo q̄ in studēdo fa
ctis breuis et planissim. pateat acces
sus. in textib. apparatib. sumis glo
sis. recollect. et oib. abbreviatur. legū
et canonū ad oipotētis dei laudē. et iu
morum scolariū. sacerdotū. et iur. alū
nozū instructōem. q̄ alit fieri hz q̄
illoz informatio q̄s scolasti. doctri
nis scolas forte regēdo sua laboriosi
us oporteat q̄tere nutrimenta. At
tēto q̄ ois p̄cessus artū et sc̄iaz gene
rariū. ordinē i se debz h̄re. et p̄t vi
te humane insufficientiā breuitatem
continere. Tale vt seq̄tur breuissimū
instruēdi modū obseruādū eē censeo
pedagogis nobiliū. Salua tñ emen
datōe meliorantiū rōnabilif hūc do

endi modū. **P**rehabitis ergo sco
lasticis disciplinis et puerilib. eruditō
nibus in donato. casualibus et tēpora
libus in alexātri partib. ambab. de
dinarōibus coniugatioib. et construc
tionis ordine cum moralib. auctori
bus **C**arbone vel faceto et c. **N**ō per
vite medietatē liberalibus artibus et
amuniculariis artib. insitēdo. vt sunt
Grammatica **L**ogica **R**ethorica **G**eo
metria **A**rithmetica **M**usica et **A**stro
nomia. **S**z hīs p̄pēdiōse trāscūb. p̄n
cipalib. sciētis videlicet tramite p̄bie
suadeo ant. appropinq̄ri. et tandē iuri
canonico et h̄ologie p̄ctice finalit. im
morari. **N**ā vt ait br̄s **P**iero. **A**lli
in vanitate sensus et obscuritate mēt̄
ambulāt. q̄ diebus et noctib. in dyale
rica arte torq̄nt. et c. vt in can. **M**ōne
di. xxxvii. vbi rep̄bendūtur dyalectici
et vtr. naturas inq̄rentes. nec non v̄si
ficatores. et c. di. c. legim. vbi p̄ va
nam dyalecticōz garzularatē et sophi
stica argumēta itelligit. **H**orac. cine
plix et ranae q̄b. egypti sunt percussi
Prio p̄mittō noia libroz in vtro
q; iure tā pontifico q̄ iperatorio. an
nectēdo cuilibz hoz diuisionem in li
bros parciales. **B**ende subiūgā mo
dū allegādi in quilibet libro cū exēplo
rū positione de abbreviatur. vt itroi
tus ad iura capescēda manifestetur
quoz ignorantia paucos excusat. iurē
regulā. **I**gnorātia facti. non iur. excu
sat. vt de regulis iuris. c. ignorātia li.
vi. q̄ regula duos habz articulos p̄n
cipales. **P**rim. q̄ ignorātia facti quē
libet excusat. maxie duz est ignorātia
facti p̄babilis. tūc em̄ in toto excusat
ignorātē. vt in l. etoz facti. **L**. de iur.
et fac. ig. **Q**d ei per me non stat mibi
ipurari non debz. vt in. c. ipurare. de
re. iur. li. vi. **S**ecūd. articul. est. q̄ ig.

in titulos seu rubricas. et tituloz in capitula. leges paragraphos vel rursu et vt infra dicitur // **E**n ius canonicu in iij. libr. principalibz nob est traditu // **P**rimus liber est **D**ecretu // **S**ecundus **D**ecretales // **T**ercius sextus liber. **Q**uartus **C**lementine. scz **C**onstitutiones // **P**ro q sciendu q dca est inter decretu. canone. et decretalez eplam **D**ec differentia notat di. iij. s. porro. vbi dicit **G**racianus **C**anonum. **A**ly sunt decreta pontificum. **A**ly statuta concilioz. **N**am canon. ppe dicitur statutum in concilio generali vl pumali factum auctoritate episcoporum. vt de con. ca. i. **D**ecretu vero est statutum qd papa de concilio cardinalium. ad nullius tamen consultatorem statuit. et in script. redijt. vt d rescrip. c. presenti. **H**ic aut decretum sumitur pro noie libri in quo decreta sanctorum patrum descripta sunt. **C**apitur etiam aliter decretu. de re. ec. non alie. ca. i. li. vi. in glo. mag in fine. vbi ponitur differentia inter decretu. auctoritatem. et consensum vel collaudationem iudic. et. **S**z decretalis epistola dicitur. quam papa solus. vl de concilio cardinalium. ad consultatorem alicuius rescribit et respodet. vt de rescrip. c. i. et. gl. in. s. oes hie spes di. iij. **E**tiaz inuenitur hoc decretale. vt. xv. q. i. omnia decretalia. indifferenter tamen decreta. canones et decretales. ius canonicu nuncupant. vl canones. et vnum sepe pro reliquo sumitur. **C**locatur etia canonica institutio. **A**liquado dogma. quia consistit in doctrina fidei xpiane. de con. di. v. ca. fi. **A**liquado mandatum. quia consistit in doctrina de moribus. di. liij. deniqz **A**liquado iterdictu. quado nulla pena adijctur de conse. di. iij. non opoz

tet. **E**t quadoqz sanctio. quado pena adijctur. xvij. q. iij. **S**i qs. xre **H**ic etia decretales in plurali numero vtmur pro libro in quo dicta capitula q etia decretales dicitur continentur. **V**enio nunc ad libros // **P**rimu igitur libru iur. canonici qui decretu dicit coposuit magister **G**racianus. **N**on quide inueniedo. s. dicta scroz prum in diuersis dispersa volumibz in vnu volumē debite et ordiate colligendo. **E**t hoc circa annum domini **M**illesimu **C**entesimu **M**onagesimu **M**itercum. **F**uit etiaz ille **G**racianus vnus de tribus fratribz cuius alter frater **P**etrus **L**umbardus libru sententiarum conscripsit. et **T**ercius **P**etrus comestoris vel manducatoris q solasticam historiam fecit

Dividit autez

hic liber primus **D**ecretu in tres partes principales. quarum prima vocat distinctiones. quia vterius subdividitur in partes centum et vnam. quarum quelibet distinctio dicitur **H**abz eia hie prima pars decreti distinctio nes centum et vnam a quibus ipa tota nomen est sortita. **I**ste autem distinctio nes vterius subdividuntur in canones vel capitula. qui canones interdum propter aliquorum iporum prolixitatem subdividi possunt in paragraphos. et paragraphi ipsi si longi fuerint in versiculos. **S**ecunda pars decreti nominatur cause. **E**t continet in se triginta sex causas. in quas dividitur. a quibus et nomen accepit que cause subdividuntur vterius in questiones et hie questiones in canones vel capitula. q vl in pagraphos et vsiculos subdividi pnt. vt sup d distinctio canonu pmissu e **E**st tri b a ad a ij.

uertendum. q̄ causa xxxij. habz q̄stio
nes sex. quaz̄ questionū tertia nō di
uiditur immediate in canones vel capi
tula. s̄ inibi interponitur tractat⁹ de
penitentia. qui continet in se distinctō
nes septē in q̄s diuidit̄. et hęc subdi
uidūtur in capitula vel canones et pa
ragraphos. vt supra dicebat̄. et inter
dum diuidit̄ distinctō in paragraphos
absq̄ capitul. Tercia et vltia pars de
creti nuncupat̄ de consecratōe. et ha
bet sub se quinq̄ distinctiōes in quas
diuidit̄. quaz̄ quelibet in plures sub
diuidit̄ in canones vel capla. et quinq̄
in paragraphos. vt supra dictū ē. Ter
tius. Decretum centū dat distinctiō
nes et vnam. Triginta causas et sex ad
dit tibi mixtas. Distinguit septem pe
nitentia. s̄ecta. quinq̄. Aurore quaz̄
tibi declaro graduum. vel sic breuis.
C. distinguit. i. causas dat decem tria
cum sex. Penitet. v. vrsūm. vult cō
secrare reuersum. Nunc ponenda et
notāda sunt exempla allegationū. et
de prima parte decreti nota. q̄ illa sil
laba di vel dis. etiam sola l̄ra. d. signi
ficat distinctiōem et numerus sequēs
immediate tenor quorā distinctiōis
Vltimo ponit̄ principiū canonis vel
capitulum in quo auctoritas vel alle
gatio continetur. Exemplum accipe
in prima parte decreti. vbi sic allegat̄
viij. distinctiōe. quo iure. Et hoc sic
abbreviat̄. dis. viij. quo iure. id est in
prima pte decreti. in distinctiōe. viij
illius partis. in canone q̄ incipit. quo
iure. Aliud exemplum di. xxxviij. nō
ne. et c. legimus. id est in prima parte
decreti. in distinctiōe. xxxviij. eiusdem
partē. in canonibus qui incipiūt. nōne
et legimus. Item aliud dis. xl. multi.
et c. non loca. et di. l. ponderet. qd̄ de
claras vt prius. In secunda parte

decreti nota. q̄ per numerū positū añ
l̄ras q. dat̄ itelligi q̄ta cāe. et sic oīa ta
lia adiectiua nūeralia. p̄ma. sc̄da f̄cia
q̄ta. et c. vsq̄ ad tricesimāseptimā. āre
l̄ram. q. posita. semper icludit hoc sub
stantiū causa. Nec debet ille nume
rus excedere. xxxvi. quia non sunt plu
res cause in secūda parte decreti. et p
literam. q. intelligitur questio in no
minario vel in alijs casib⁹ s̄m exigēs
tiam congruat̄. Cōmuniter t̄m in ab
latiuo allegatur q̄stione. S̄ per nu
merum sequētem istam l̄raz. q. desig
nat̄ quorā questionis illius cause pre
misit̄. Et sic numerus sequēs erit ad
iectiuum istius substantiū questione
per. q. designari quod nunq̄ subinrel
ligitur. sed semper expresse ponitur.
Vltimo subiūgitur canō vel capitulū
ipsius questionis in quo auctoritas al
legata queri debz Exemplū sume de
sc̄da parte decreti. vbi sic allegat̄ p̄ma
q̄e p̄ma p̄ncipat̄. et caplo cū paul⁹
Et solz sic abbreviari. i. q. i. p̄ncipat̄. et
valz t̄m i sc̄da parte decreti. in p̄ma cā
illū partē. et in p̄ma q̄e illū p̄me cāe
i can. i. capientib⁹ p̄ncipat̄. et sic cū pau
lus isto obseruato q̄ in toto iure non
breuiat̄ p̄ncipiū canonis. capituli vel
legl. s̄ semper integre ponit̄. put in li
bro cōtinetur. Aliud exemplum. xi. q.
iij. inter vba. xvij. q. iij. si quis suade
te. Itē. xxxij. q. i. noli estiare. et c. mili
tare. xxvi. q. v. non liceat. et c. aurusp̄
cine. v. nec ideo. declara ista exempla
et signū vltimū in sc̄da parte decreti
in cā. xxvi. in q̄stione q̄nta eiusdē cāe
in canoib⁹ q̄ incipiūt. nō liceat. tarusp̄
cine. in vrsi. nec ideo. Quia tamē trac
tatus de penitentia inseritur in. q. iij.
ipsius cause. xxxij. vt supra dictum ē.
ideo sumatur exemplum vbi sic alle
gat̄. de penitētia distinctiōe p̄ma ho

michicum. et capitula
licet dicitur. et p. ca. i.
et c. d. modum. in loc
cren. in cā. t̄m. in d̄f̄
m̄. cāe. in distinctiōe
cō. in m̄. t̄m. et p̄
m̄. q. in m̄. p̄. in
de p. di. v. c. i. m̄. l̄
speciat̄. vltimū id est
penitentia distinctiōe
cā. ista. tractata. in
bonis distinctiōe. Et
c. i. p. et. i. q. non ponit̄
p̄. in cō. v. c. i. c.
d̄. m̄. p̄. e. x. m̄. p̄. v.
modo. et c. in. di. i. nō
le. et c. om̄. s̄. p̄. i. a. r̄.
m̄. s̄. m̄. l̄. m̄. l̄. m̄. l̄.
p̄. t̄. t̄. q̄. que. in. m̄.
t̄. m̄. in. p̄. m̄. a. d̄. i. nō
p̄. m̄. in. canoib⁹.
i. l̄. m̄. et c. Item al
c. in. di. p̄. in. cā. et c.
n. v. non. medio. t̄. m̄.
m̄. q̄. id. est. de. cō. s̄.
cō. l̄. m̄. d̄. et. quinta
q̄. m̄. in. cā. l̄. q̄.
v. m̄. et c. Non. t̄. m̄.
p̄. t̄. m̄. vlt̄. q̄. m̄.
m̄. m̄. allegat̄. sicut. nec. i.
vlt̄. l̄. m̄. m̄. p̄. m̄.
q̄. i. p̄. m̄. distinctiō
allegat̄. nec. t̄. m̄. tanq̄
m̄. et. q̄. in. qualibet
sunt. distinctiōes. Mor
in. allegat̄. Nam. qui
distinctiō. absolute. cum
alio. alterius. d̄. m̄. m̄.
cō. d̄. m̄. i. q̄. i. q̄. i. q̄.
q̄. d̄. m̄. est. in. p̄. m̄.
i. h̄. m̄. c̄. m̄. et. p̄. m̄.

homicidiorum. et capitulo homicidii. B
 sic breuiatur. de pe. di. i. homicidiorum
 et c. homicidium. i. in secunda parte de
 cret. in ca. xxiii. in questione tertia isti
 xxiii. ca. in distinctione prima isti
 omis. in tractatu de penitentia. in cano
 nibus qui incipiunt homicidium. et
 Aliud exemplum de pe. di. v. oportet ei
 de pe. dif. vij. c. i. intellige ut prius. et
 specialiter ultimum id est in tractatu de
 penitentia distinctione septima et ult
 tima istius tractatus. in capitulo primo
 huius distinctionis. Et sic quando allegat
 c. i. ij. xl. ij. non ponitur principium ca
 pituli vel canonis et De tertia pre
 dicti pone exemplum ubi allegatur B
 modo. de con. di. i. nocte sancta. ca. mis
 sas. et c. omnis christianus Quod ita bre
 uiarum sic intelligitur. id est in ultima
 parte decreti que intulatur de conse
 cratione. in prima distinctione illius
 partis. in canonibus qui incipiunt noc
 te sancta et c. Item aliud exemplum de
 con. di. ij. in cena. et c. liquido. de con.
 di. v. non mediocriter ne tales. et c. ca.
 nunquam. id est de consecratione distinc
 tione secunda et quinta. in capitulis in
 cipientibus. in cena. liquido. et non me
 diocter et c. Non debet autem in tertia
 parte decreti ultra quintam distinc
 tionem allegari. sicut nec in secunda parte
 ultra septimam. Et in prima parte non
 ultra centesimam primam Quia nulla
 primum plures huius distinctiones. ideo ultra
 allegas notaretur tanquam imperitus er
 rare Et quia in qualibet parte decreti
 sunt distinctiones. Nota differentiam
 in allegando. Nam quando allegatur
 distinctio absolute cum numero sine
 addito alterius determinationis. ut di
 cendo. dist. i. ij. iij. xl. v. et c. tunc
 querendum est in prima parte decreti.
 ubi sunt centum et una distinctiones.

Quando autem allegatur distinctio
 cum addito de penitentia. ut sic. de pe.
 di. i. ij. ij. et c. tunc queri debet in secun
 da parte decreti. in ca. xxiii. et questio
 ne tertia illius cause. ubi ponitur trac
 tatus de penitentia. qui habet septem
 distinctiones. ultra quas non allega
 bis ibi. si velis iurista videri. Sed si
 allegatur. di. cum addito tali de conse
 cratione ut sic. de con. di. i. ij. xl. ij. et c.
 tunc queratur in tertia parte decreti.
 ubi sunt tantum quinque distinctiones
 nec etiam plures allegabis. alias te
 ostendis iuris ignarum. et sic in om
 nibus huius tribus partibus decreti al
 legatur distinctio cum quora sequen
 te sub ea differentia. quod interdum nul
 la determinatio precedit. ut in prima
 parte. interdum precedit. et hoc dupli
 ceter. Aut precedit de pe. ut in secun
 da parte decreti. Aut de con. ut in
 tertia parte decreti Item in secunda
 parte allegatur quora cause tacendo
 illud nomen causa. sed subintelligen
 do. ut sic etiam in feminino genere ad
 iectivum numerale substantiuatur in
 cludendo suum substantiuum. ut pri
 ma secunda tertia quarta quinta et c.
 subaudi causa. deinde substantiuum.
 Questio cum suo adiectivo expressis po
 nitur. scilicet questione prima secunda
 tertia quarta et c. Postea initium ca
 nonis. ut omnis ponderet. nonne le
 gimus et c. Etiam quando per para
 graphos allegatur omissis nomine ca
 pituli et subiungit principium paragraphi. ut
 ij. q. vi. §. biduum. et frequenter quando allegatur
 capitulum non est opus allegare paragraphum
 et e converso Si vero capitulum est longum
 dicat in principio. me. vel si. a. circa principio. me. l.
 fi. ubi auctoritas vel textus allegatur habet
 finale. Dilige decretum si glisc. canonu
 cari Distiguit. causat. penit. et c. et c.

Tantum de primo libro. Secundus liber iuris qui decretales nominat a Gregorio papa. ix. dispositus est. quem in unam compilationem redigi procuravit per magistrum Raymundum suum capellanum diversas decretales epistolae predecessorum suorum corrigens et concordans. Et circa annum domini Millesimus Ducentessimus. xxxi. Et sic penes annos. xxxviij. post compilationem decretorum decretales in hac forma redacte fuerunt. Nam post hoc sub anno domini M. cc. xvi. concilium Lugdunense celebratum ab Inno. papa. iij. anno sui pontificatus. ij. in quo multas edidit constitutiones: quas etiam suo tempore super decretales conscripsit. et iste liber decretales vocatus diuiditur in quinque libros principales. Quorum quilibet ultimus subdividitur in multos titulos vel rubricas. et tituli in capitula. Capitula in paragraphos. et hi interdum in versiculos.

Primus autem partialis liber decretalium tractat de personis ecclesiasticis et ecclesie ministris. et de eorum officiis. et quomodo tales creandi et ordinandi sunt. et continet titulos. xxxij. Secundus liber decretalium est de iudiciis et de rebus in iudicio. et habet xxx. titulos. Tertius est de vita et honestate clericorum et rebus eorum et rebus ecclesiarum. et habet titulos. l. Quartus de spiritualibus et matrimonijs et ceteris his annexis. Et continet. lxx. titulos. Quintus et ultimus liber partialis decretalium est de accusatoribus criminibus et diversis penis. pro eis infligendis. et continet titulos. xli. Omnibus ergo computatis totaliter decretalium habet titulos vel rubricas ducentas minus xv. hoc est. C. et. lxxv. De quibus predictis nota hoc versus. Pars prior officia creat ecclesie sicut ministros. Altera dat testes et cetera iudiciorum. Tercia de rebus et vita presbiterorum. Quarta docet quales

sunt ritus iungatorum. Quinta de vicariis et penis tractat eorum. Vel sic breuius Index iudicium. clerus sponsalia crimine. Hec tibi designat quod quinque volumina signat. De numero titulorum versus nota sequentes. Bis septem tempore. si uno ferto ducentos. Qui tituli ponent infra prosaice et metricae. Nunc sumat exemplum ex decretalibus ubi sic allegat. de summa trinitate et fide catholica. dānamus. B. ita breuiari solz. d. sū. tri. et. fi. ca. dānamus. Aliud exemplum de electore et electi prate. cum in cā. B. ita breuiari solz de elec. zelec. po. cum in cā. i. in li. de decretaliū sub titulo de electore et ceteris. in c. quod incipit. cum in cunctis. Aliud exemplum de foro. cōp. Si diligenti. Aliud de vi. et. ho. vt. de. Aliud Qui de. vel. vouē. ma. d. pos. Consultit. Aliud De pe. et re. Quis utriusque. Ista exempla sic breuiata suo modo sunt explicanda ut primum exemplum et ita de alijs. Tertius liber qui sextus appellatur posuit bonifacii papa. viij. In quo decretales epistolae suorum predecessorum versus Gregorius. Anno. iij. Clemens. iij. et aliorum cum suis proprijs epistolis recollectit in unum librum quem sextum appellauit. Non sic quod ille cum alijs v. libris principalibus dicitur. in unum volumine sextum numeret. Sed quod libellus specialis per dōcos quinquagesimus editus. super plures defuncti diuersorum casuum emergentium in alijs non prophetarum. Et sic promulgate constitutiones libri. vi. anno a natiuitate domini. cc. xvij. nonas martij. pontificatus bonifacii papae octauo. anno quarto.

Dividitur autem sextus eodem modo in quinque libros parciales. sicut de decretales et quilibet horum librorum in titulos et hi per capita et paragraphos ut. s. quis in sexto non sint tot tituli sicut in decretalibus nec tot capita in titulis ubi dicitur aliquid non plene decisum in decretalibus. id ponitur in sexto. Sunt

Demodo

omni modo sumenda erunt
 libro. ubi sic allegat. Be
 re. libro. lero. Et re
 nia. s. in do. ruculo. Ma
 Doctore mollior. i. in lero
 te. rōp. in capitulo q.
 Statim i. d. d. capitulo
 de. in ruculo. Nali. Sic
 ma. allegatōe de. cōst. l.
 in. libro. lero. Et. lo. n.
 allegat. eodē. mō. in. rō.
 solū. mureo. q. in. lero. all.
 per. in. lero. ad. h. vi. p. p.
 libro. q. o. rō. rō. lero.
 in. rō. rō. lero. B. et. er. go.
 post. capitulo. ad. h. vi. r.
 lero. q. d. si. nō. addit. que
 allegat. in. rō. rō. lero. et.
 reger. et. om. lione. b. p.
 n. q. a. m. lero. allegatū
 in. rō. rō. lero. Alia. plur.
 q. sum. vt. de. rō. mul.
 i. r. c. l. vi. r. de. cō.
 ceteris. aut. eo. l. B.
 n. h. i. d. a. l. vi. B. e. c. i.
 Doctore. rō. rō. d. a. suo
 rō. rō. rō. lero. q.
 ma. canona. q. d. em. rō.
 ad. h. cō. rō. rō. lero. cō. rō.
 Quia. papa. q. rō. rō. lero.
 Al. lero. rō. rō. lero. d. e. i. m. d. e.
 d. lero. q. rō. rō. lero. m. e. n. s. i.
 in. rō. rō. lero. l. e. m. e. s. m. o.
 rō. ad. p. u. l. i. c. i. nō. p. d. n. r.
 I. o. n. e. p. a. p. a. r. o. p. l. e. n. t.
 q. u. i. d. a. m. u. t. a. n. t. r. e. c. e. r. t.
 rō. rō. lero. q. u. i. cō. s. t. i. t. u. t. i. o. n. e. s. i.
 rō. rō. lero. d. e. m. e. r. i. t. e. a. d. d. e. m. e. r. i. t.
 lero. rō. rō. lero. p. m. u. l. t. a. r. e. A. n. n. o. r. o.
 lero. m. a. r. t. i. n. o. l. e. r. o. i. i. j. q.
 d. e. m. e. r. i. t. e. r. e. q. u. i. d. e. g. l. o. s. a. m. i.
 d. e. m. e. r. i. t. e. r. e. m. i. n. r. o. n. o. u. e. l.
 lero. p. o. n. t. i. f. i. c. a. t. u. s. E. t. f. i. n. J. o.

f. m.

r. u.

mata in lege p̄ma. r̄c̄. r̄ sic de alijs
 Sc̄os p̄ncipalis liber iur̄. aut̄ d̄z
 Codex. q̄ cōtinet statuta. sanctiōes r̄
 diuersa p̄cepta ip̄eratoꝝ. q̄uis cōf̄
 loquēdo. Codex dicat̄ quilibet liber
 in se h̄ns diuersos libros parciales
 fuerit an̄ t̄ps̄ iustiam ip̄eratoꝝ tres
 codices. sc̄z Codex gregorian⁹. Her
 mogeman⁹. r̄ Alexodolian⁹. ergo di
 uisus Iustian⁹ volēs r̄c̄. hoc adhibere
 remediū direxit animū suū ad p̄stitu
 tōes ip̄eriales. Et de istis tribz codi
 cibus extrauagātibz fecit fieri unū codi
 cē. quē suo felici noīe intitulauit codi
 cē iustinianū vt p̄z in rubrica. p̄ximij
 h̄⁹ libri. Et scribit̄ p̄ C magnū. q̄ est
 p̄ma l̄ra h̄⁹ noīs Codex. Diuidit̄ āt
 in .xij. libros p̄iales. quorum vltimi
 tres longe. p̄ p̄mos nouē compositi
 sunt. Et vltimi tres raro legūt̄ a do
 ctōribz. In p̄mis āt. ix. libris codicis
 allegat̄ suo mō sicut in. ff. p̄mo ponē
 do nomē libri codicis. deinde titulū.
 postea legē cū suo p̄ncipio v̄l nūero.
 Exemplū accipe sic allegās. C. de p̄
 scrip. xxx. v̄l. xl. an. l. si q̄s. §. p̄. i. in li
 bro codicel. sub titulo de p̄scriptōibz.
 xxx. v̄l. xl. annoꝝ. in lege si q̄s. in para
 ḡpho penultio. Alia exēpla. C. de sa
 cro. ec. sancrim⁹ in fi. C. de trāsact. l.
 vt r̄nsūm. C. de xx. iu. enu. l. ij. §. si q̄d
 in tāta. r̄c̄. Que sūt oīa extrēis rubri
 cis declarāda. In vltimis t̄n tribz li
 bris hoc refert̄. q̄ in fine allegat̄ vt
 p̄missum est addit̄ nūerus libri. vt al
 legādo. C. de armoz. vsu. iuxta p̄nci
 p̄. l. i. l. x. C. de murilegul. r̄ ginena
 r̄is. l. r̄c̄. l. xi. C. de dignita. l. fi. vt p̄
 ponis li. xij. Sicut de alijs. Et ē maḡ
 necessariū quosdā titulos pleni⁹ scri
 bere. qz sunt in his libris tribz valde
 rari r̄ inusitati tituli. qz nō frequētāt̄
 in scolis legēdo. sicut alij libri. ix. codi

cis. Et volūt aliq̄ dicere. qm̄ in Codi
 ce allegat̄ n̄ sit necē addre l. dicēdo sic
 C. de iud. l. p̄perādū. s̄ simplr̄ tēbeat
 dia. de iudi. p̄perādū. sine b̄ addiro. l.
 nisi estz lex infra. ij. iij. v̄l penl. v̄l ante
 pe. Tūc enī oporteat addi. l. infra. ij.
 v̄l pe. r̄c̄. Sed siue hoc in toto suat̄.
 siue nō. nō est maḡ vis. Itē interdū
 in codice allegat̄ autērica. q̄ est antiq̄
 iuri sup̄addita r̄ incoꝝpara. vt. C. de
 ep̄is. r̄ de. autē. generalit. i. in Codice
 sub titulo de ep̄is r̄ cleric. in autērica
 ibi incoꝝparata. q̄ incipit generaliter.
 Terc⁹ p̄ncipal liber vocat̄ Autē
 ticū in nūero singulari. r̄ autērica op̄
 i plurali Et sūt autērica q̄dā exēpra
 q̄si summula libroz sup̄radictoz. Et
 diuidit̄ iste liber i. ix. collatōes q̄rū q̄
 libz subdiuidit̄ i titulos. tituli āt sub
 diuidit̄ nō in leges. s̄ in paraḡphos.
 Et qm̄ ex autērico allegatur aliq̄s te
 xt⁹. p̄mittitur primo nomē libri cū p̄
 positione in. deinde ponit̄ titul⁹. po
 stea subiungit̄ paragraphus cū ipsi⁹
 inceptio. r̄ in fine ponitur q̄ta col
 lationis. Quāuis enī collatio natura
 liter p̄cedit paraḡphū qui in ea p̄ri
 netur. tamē collatio cū sua q̄ta cōsue
 uit vltimo allegari. licet etiā interdū
 omittat̄. Exēplū sumat̄ sic allegādo.
 in autē. d̄ lenoibz. §. sanc. col. ij. i. i li.
 seu volumie autēricoz. sub ti. d̄ leno
 mbz. i. §. q̄ incipit sacrim⁹ sub collarōe
 tercia. Aliud exemplū. in autē. de
 trien. r̄ senni. §. cōsideremus. coll. ij.
 id est in autērico de triente r̄ semisse
 in paraḡpho p̄siderem⁹ r̄c̄. Itē i aut.
 vt diui. ius. subscrip. ha. glo. quēf. §. i.
 coll. viij. id est in hoc libro sub titulo
 vt diue iussiones subscrip̄toꝝ h̄ant
 gloriofissimū questozis. r̄c̄. Et nota
 drām inf̄ autēricū r̄ autērica. Mā au
 tenticiū est liber p̄ncipal⁹ v̄l volumen

de q̄ iā mētio facta ē **S**z autērica est lex. vna vel pagraph⁹ incorporat⁹ in libro **Lo.** Et allegatur hoc mō sicut etiā pdictū est in libro **Lo.** in autē. multomagis. **L.** de facto. ec. rē. **L**i ber feudoz q̄ alio noie dō collatio de ama. diuidit in duos libros ptiales quoz q̄libet subdividit in titulos. et isti in capitula z paragphos. **U**nd vt exēplarī dicat. in allegatōe h⁹ libri. primo ponit nomē libri. postea titulū. deinde capitulū z paragphos vt sic allegādo in li. alias z cōmuni⁹ in vfi. feu. d. phi. feu. alie. p. fu. ca. i. §. hōc editali. **E**t hoc breuarī sic intel ligit. i. i vfi. feudoz. q̄ liber etiā collatio decima dō. sub rubrica de phibi ta feudi alienatōe per friderici. in ca pitulo p̄io. z paragpho allegato. **E**t est necesse apponere p. friderici: ad drām alteri⁹ tituli in eodē libro. d. phi. feu. alie. per lotariū **P**ōt etiā nomē libri vltimo subiūgi. vt in hoc exēplo **Q**ui. mo. feu. amit. c. vnico. §. rursus. in vfi. feu. i. in rubrica. quib⁹ modis feudū amittat. capitulo vnico in paragpho rursus. in vfi. feudoz. **E**tiam interdū allegat collatio ne decima sic breuiando. col. x. qz iste liber post. ix. collationes autenticozū editus est. **A**lia possunt accipi exem pla multa de feu. mar. duc. z co. id est de feudo marchie ducatus z comita tus. **D**e inuef. in mā. fac. id est de in uestitura in mācū facta. **B**e mi. va. q. cōru. ē. id est de milite vasallo qui contumax est. **Q**ua. va. iu. de. tom. fi. i. ro est qualiter vasallus iurare de beat dño fidelitatē. **E**t ita de oib⁹ alijs extēdēdo z abbreviādo rubricas cū sbiūctōe tñ ca. z paragphi i q̄ p̄ti nes auctoritas vel textus allegatus. **T**antum de li. feudoz. ¶ **Q**uartus

liber principalis dicitur **I**nsituta vel institutiones in plurali numero. z di uiditur i quatuor libros partiales. q̄ sunt introductorij in alios libros lega les. imo deseruiunt etiaz canonicis inquantū declarant significatōes ter minoruz in iure vsitatorū. qui multū vtilēs sunt in apientib⁹ tanq̄ ostium in domū in ius p̄bētes introitu **Q**uare consultum est oibus quasi mō genit. pueris z adultis lac iuris concupiscē tib⁹. per institutionem cognata sua primaria sumere nutrimenta. vt doc trina preambula informati iustitiani mereatur sanctioni securius inherere **Q**ue a xpianissimo **I**ustiniano impe ratore regulariter deriuata oim impe ratozum auctoritate iubet. vcrat vni⁹ dicat. punit atqz premitit **N**ullus q̄ tam presumptuosus existat. q̄ sine in stitucionū doctrinis ad iurium z maxi me cūtilium sublimitates conscēdere attemptet. qm̄ ex alto irremediabili ter corruūt q̄ volare satagunt anteq̄ pennas assumant. **F**uit autē h⁹ liber de mandato **I**ustiniani imperatoris qui etiā digēstū composuit edit⁹ post di gestum z post primam compositiō nem **L**odias. ante tamen secundi co dias. quem nunc habemus compila tionem per magnificū magistrum **T**ribunianum questozem sacri palla cij sui cum theophiloz **B**ozotzo vi ris illustrib⁹. vt in principio institu rati dō. z h̄mōi libri ptiales subdivi dunt vlti⁹ in titulos. z hij in parag phos nō in leges nec in capitula z pa ragphi interdū qn̄ lōgi sūt in vsciculos **I**n allegatōib⁹ autē h⁹ libri tal mod⁹ obsuat q̄ p⁹ lib noiat. postea rubca deide pagph⁹ cū vsculo **E**xempli grā ist. d. iust. z iur. i. §. p. i. illi⁹ rubca

De alphab

[Marginal notes on the right side of the page, partially cut off and difficult to read due to the binding and image quality.]

Aliud insti. de iu. na. gen. 2 a. f. sed
 quicquid. i. instituti de iure naturali ge
 nui 2 civili: pag. p. allegato. Itē isti.
 de lxx. inst. f. lxx. editas. i. de lxx. edi
 bus instituendis. pag. p. q. incipit he
 reditas. 2 sic de alijs exēplis accipiē
 dum est. Et lxx. d. noibo diuisionib?
 et exēplis ipsoꝝ libꝝ. legaliz. pro
 nūc sufficient. Et tū plen^o noscatur
 bi libri. Nota q. digestū vctus sic i
 pit. Iuri operā daturum. prius nosse
 oportet. vñ nomē iur. descēdat. 2 pri
 mus titulus est de iusticia 2 iure. In
 forciatur. vñ sic incipit. Dotis causa
 semp. 2 vbiq. est p. p. p. p. p. p. p. p. p.
 titulus est soluto in iusticia quē admo
 dum dos p. p. p. S. 3. digestū nouū in
 apit. Hoc edicto p. p. p. v. sive iu
 ra siue iniuria fieret opus per nuncia
 tionem inbibere. Et est p. p. p. titulus
 de noui oper. nūciatōe. Codex incipit
 Imperator cūctos populos. Et pri
 ma rubrica est de sū. tri. 2 fi. ca. Pre
 mittitur etiā p. p. h. que necatio
 Autentici incipit. Occupat. nob. ar
 ca tot^o rei. p. curas. Et ē p. p. rub. ca.
 Si lxx. soluere legatum noluerit.
 Decima collatio q. etiam liber de vfi
 bus feudoꝝ dicit sic incipit. Quia de
 feudo tractaturi sum^o videam^o p. p.
 q. feudū dare possunt. Et p. p. rubri
 ca est de hīs q. feudū dare possunt.
 et q. liter acquirat 2 retineat. Instru
 ra. vñ sic incipit. Imperatoriam ma
 iestatem non solum armis decorataz. s.
 etiaz legibus oportet esse armatam.
 Morādum etiā est q. quidez liber
 volumē appellat^o est continens in se
 aliq. p. ditor. libꝝ. totaliū 2 aliq.
 p. p. videlicet Insti. Aure. Usus
 feudoꝝ. 2 tres vltimos libꝝ. Co
 dices. s. 3. x. xi. 2. xij. q. raro legi consue
 uerit 2 titulos hūc plerōq. rarissimos

Remissis itaqz

noibus 2 diuisionib? libꝝ. vtriusq.
 iur. cū modis allegandi in ipsis. Nūc
 pro b. ueniatū. glosaz. legēdis. subiu
 gā q. d. d. alphabetū. in q. p. m. u. i. o. z. e. s.
 salte abbreviature text. 2 glo. iur. cō
 tinentur. q. d. sic incipit. a. vel. b. 2 c.
 Quecūq. lxx. alphabeti posita sola
 i. textib? iur. maxime. de. re. sig. nomē
 propriū vni vel mulier. vt. arnold?
 bernhard? 2 sic de alijs. vt. de. testi. ex
 pte. A. i. Ade. 2 sic de alijs.

B. i. abbas. s. la

pus vel de castiliano.

Ac. xl. accur. i. accursi? glosator in le
 gibus. h. duos habuit filios. vñ vo
 cabat. Frācis? accursi? valēs doctor
 in legib? q. glos. p. s. sui multas fecit
 additōnes. Ali? noie. Ceruor? fecit
 etiā additōnes q. dicit. ceruorine. mo
 dicit in valētes. q. vna ponit. C. de
 edē. m. l. j. 2 sic fili? p. i. iure p. rez. rep
 hēdere. vt. ff. de. cōdi. ob. cau. in. mino
 rib? sec? . l. 3. possit dari tutor p. i. furio
 Al. i. albert? doctor legum so
 Ala. i. alanus
 Ap. se. le. i. apostolice sedis legatus.
 Ap. re. f. appellatōe remora
 Ap. ob. re. i. appellatōis obstaculo
 remiofō
 An. de. bu. antonius de butrio
 Ar. i. argumentum
 Archi. archidiaconus m. g. Jo. an. q.
 glosauit etiā sextū 2 scripsit rosarium
 super decreto.
 Ad. n. p. i. ad n. t. p. n. t. i. a. m.
 Aur. vel. auren. i. autentico liber vel
 autentica lex incorporata
 Az. i. azo q. fecit sumā vñā in legib?
 ex q. sumat examinā di. cōtinuationes
 rubricarū